

Piotr Rataj

Pracownia Historyczna SEP w Opolu, Uniwersytet Opolski

Jerzy Hickiewicz

Pracownia Historyczna SEP w Opolu, Politechnika Opolska

Historia Oddziału Wileńskiego Stowarzyszenia Elektryków Polskich (1931-1939)

History of the Wilno Branch of SEP (Association of Polish Electrical Engineers) in the years 1931-1939

Artykuł prezentuje dzieje Oddziału Wileńskiego SEP, poprzedzone opisem wcześniejszej działalności elektryków wileńskich w Stowarzyszeniu Techników w Wilnie. Przedstawia proces powstania Oddziału, a także charakterystykę jego działalności aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Omawia też najważniejsze wydarzenie w historii Oddziału, jakim była organizacja VIII Walnego Zgromadzenia SEP w Wilnie.

Słowa kluczowe: Wilno, historia SEP, historia elektrotechniki, ruch stowarzyszeniowy techników polskich, dwudziestolecie międzywojenne

Presented is the history of the SEP Wilno Branch preceded by description of the previous Wilno electricians' activity as members of the Association of Technicians in Wilno. Shown is the process of the Branch development and also the characteristics of its activity until the outbreak of World War II. Described is the most important event in the Branch's history which was the organization of the VIII SEP General Meeting in Wilno.

Keywords: Wilno, SEP history, history of electrotechnics, association movement of Polish technicians, interwar period

Spśród trzynastu istniejących do 1939 roku oddziałów SEP, Oddział Wileński odznaczał się nadzwyczaj specyficznymi, trudnymi warunkami działania. Większość oddziałów SEP obejmowała zasięgiem swojej działalności jedno województwo, w województwie pomorskim były trzy Oddziały – Toruński, Bydgoski i Wybrzeża Morskiego, Oddział Lwowski działał w trzech województwach – lwowskim, tarnopolskim i stanisławowskim (o łącznej powierzchni ok. 62 km²), natomiast Oddział Wileński działał aż w czterech województwach – wileńskim, białostockim, nowogródzkim i poleskim (o łącznej powierzchni ok. 121 km²).

Według *Małego Rocznika Statystycznego* z 1939 r., na podstawie spisu ludności z 1931 r. tereny te zamieszkiwało ok. 4,7 mln osób, w tym, według języka ojczystego: 2,3 mln Polaków, 1,7 mln Białorusinów (w tym 0,7 mln „tutejszych” na Polesiu), 0,5 mln Żydów, 100 tys. Rosjan i 78 tys. Litwinów. W województwach wileńskim i białostockim przeważała ludność polska, w nowogródzkim stanowiła ok. połowę, a w poleskim wyraźnie przeważała ludność białoruska (tutejsza). Ludność żydowska stanowiła znaczącą część mieszkańców miast. Litwini zamieszkiwali Wilno i jego okolice, część ludności litewskiej, ok. 13 tys., mieszkała w północnej części woj. białostockiego. Były to słabo skomunikowane, najbardziej zacofane cywilizacyjnie województwa II RP. Mimo to członkowie Oddziału Wileńskiego SEP działali wyjątkowo ofiarnie i aktywnie, choć ich działalność ograniczała się głównie do Wilna i okolic.

Działalność elektryków w Stowarzyszeniu Techników w Wilnie

Elektryka zadebiutowała na terenie Wilna w pełni wraz z otwarciem elektrowni miejskiej w 1903 r. przy ulicy Petrozavodskaja (potem Derewnickiej, obecnie Rinktinės Gatvė), nad rzeką Wilią. Prace budowlane rozpoczęły się w sierpniu 1901 r., prowadzone były przez niemiecką spółkę *Schuckert & Co* (która niedługo potem połączyła się ze spółką *Siemens*). Była to jedna z pierwszych elektrowni miejskich na terytorium zaboru rosyjskiego, wcześniej powstała jedynie elektrownia w Radomiu. Dyrektorem elektrowni mianowano rodowitego Wilnianina, inż. Wiktora Niewodniczańskiego (1872-1929, pochowany na cmentarzu na Rossie), który bardzo zasłużył się dla rozwoju elektroenergetyki w Wilnie. Dzięki jego staraniom w 1915 r. powstrzymano wycofujące się wojsko carskie przed wysadzeniem elektrowni, która w 1912 r. osiągnęła moc 1,7 MW.

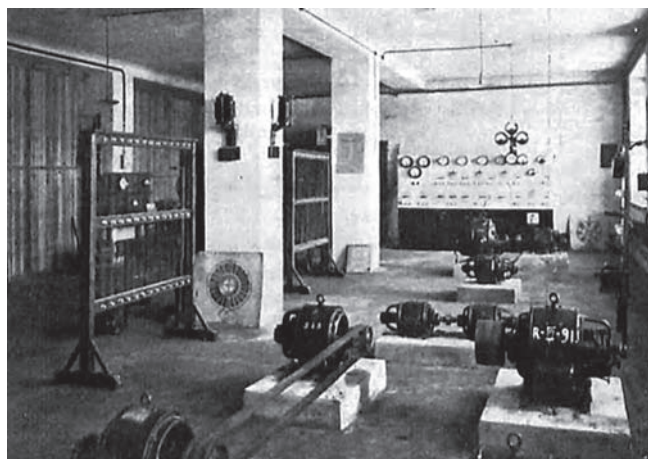
Rys. 1. Panorama Wilna, po prawej elektrownia miejska z rzeźbą „Elektra” autorstwa Bolesława Bätzkiewicza
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Rys. 2. Wiktor Niewodniczański
Źródło: Marek Bielski, *Wilno Niewodniczańskich*, strona internetowa eNOT.pl

To właśnie z inicjatywy dyrektora Wiktora Niewodniczańskiego oraz inżynierów Władysława Malinowskiego i Tadeusza Rojeckiego zawiązało się w 1903 r. nieformalne koło techników, na którego zebraniach (gromadzących przeciętnie 25 osób) dyskutowano na temat gospodarki komunalnej miasta. W 1905 r. zdecydowano o utworzeniu stowarzyszenia, które zarejestrowano jako Stowarzyszenie Techników w Wilnie (gubernator nie zgodził się na użycie słowa „Polskich”; dodano je dopiero w 1925 r.). Celem stowarzyszenia było „zspolenie techników polskich dla wspólnej pracy w celu rozwijania i szerzenia wiedzy technicznej, szerzenie oświaty zawodowej, zbliżenie techników polskich i utrzymywanie między nimi zawodowej i towarzyskiej łączności”. Pierwszym prezesem został Władysław Malinowski, a Wiktor Niewodniczański pełnił tę funkcję w 1928 r. Działalność Stowarzyszenia koncentrowała się na odczytach na różne tematy techniczne. Ponadto członkowie opiniowali przepisy dla elektrowni miejskiej oraz projekt hydroelektrowni na Willii.

W 1919 r. w Stowarzyszeniu utworzono Komisję Szkolną, dzięki której działalność elektryków skupiła się na szkolnictwie. Zaczęto od organizowania kursów wieczorowych, w tym dla elektrotechników, które prowadził inż. Józef Kudrewicz.

Rys. 3. Elektrownia doświadczalna w Szkole Doksztalczącej Stowarzyszenia Techników w Wilnie
Źródło: Pieślak W., *Szkoła Zawodowa Doksztalcząca Stowarzyszenia Techników Polskich w Wilnie*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1931, nr 8, s. 250-251

W 1923 r. kursy te przekształcono w Zawodową Szkołę Doksztalczającą Stowarzyszenia Techników w Wilnie, która działała przy Państwowej Szkole Technicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wilnie, otwartej w 1922 r. (w roku szkolnym 1930/31 uruchomiono tam Wydział Elektryczny). Od 1925 r. szkoła Stowarzyszenia dysponowała warsztatem elektrotechnicznym, a w 1926 r. wzbogaciła się o elektrownię doświadczalną, zbudowaną pod kierunkiem inż. L. Kuczewskiego.

Zjazd Związku Elektrowni Polskich w Wilnie w 1930 roku

Na drodze do utworzenia oddziału SEP w Wilnie szczególnie duże znaczenie miała działalność Związku Elektrowni Polskich (dalej ZEP), którego wileńska elektrownia była członkiem. **W dniach 30-31 maja 1930 r. wileńska elektrownia zorganizowała XXI Zjazd Członków ZEP, w którym wzięło udział 120 osób.** Z okazji Zjazdu staraniem elektrowni urządzono także wystawę kompletnie zelektryfikowanego mieszkania (którą zwiedziło 1100 osób); zainstalowano również iluminację pomnika Trzech Krzyży w Wilnie. Podczas obrad Zjazdu wygłoszono cztery referaty, w tym trzy o miejscowej tematyce:

- Henryk Jenz – *Wyzyskiwanie sił wodnych na Wileńszczyźnie*,
- Jeremi Łukaszewicz – *Elektrownie Kresów Wschodnich*,
- Ignacy Olszewski – *Torf jako opał dla potrzeb elektrowni*,
- Kazimierz Straszewski – *Udział delegacji polskiej w kongresach Związku Międzynarodowego (Union Internationale des Producteurs et Distributeurs d’Energie Electrique – Międzynarodowej Unii Producentów i Dystrybutorów Energii Elektrycznej).*

Wygłoszone referaty zostały opublikowane w numerze 13 „Przeglądu Elektrotechnicznego” z 1930 roku.

Znaczenie tego Zjazdu polegało na tym, że uprzytomnił on polskim elektrykom, którzy zjechali do Wilna, że także tu istniała elektrotechnika, której niski poziom wymagał ich większej uwagi i troski. Warto dodać, że w 1938 r. Związek Elektrowni Polskich zorganizował w Wilnie konferencję licznikową.

Rys. 4. Uczestnicy Zjazdu Związku Elektrowni Polskich w Wilnie
Źródło: „Przegląd Elektrotechniczny” 1930, nr 13, s. 338

Rys. 5.
Karta uczestnictwa
i program Zjazdu
Związku Elektrowni
Polskich
Źródło: Polona

Utworzenie Oddziału Wileńskiego SEP

Tak się złożyło, że zaraz po wileńskim Zjeździe ZEP, w czerwcu 1930 r. odbyło się kolejne, II Walne Zgromadzenie Członków SEP w Warszawie. W jego trakcie na prezesa SEP wybrano Kazimierza Straszewskiego. Zapewne mając w pamięci wizytę w Wilnie i ogromne potrzeby tamtejszej elektryki, na posiedzeniu Zarządu Głównego SEP w dniu 15 grudnia 1930 r. podniósł on sprawę powołania nowych oddziałów – w Lublinie i w Wilnie. Zarząd przychylił się do tego, wzywając sekretarza generalnego SEP, Józefa Podoskiego do wszczęcia działań w tym kierunku. O ile w przypadku Lublina akcja się wtedy nie powiodła (Oddział tam powstał później, w 1936 r.), o tyle w Wilnie przyniosła skutek.

Dnia 11 kwietnia 1931 r. w gmachu elektrowni miejskiej odbyło się zebranie, z udziałem sekretarza generalnego SEP Józefa Podoskiego, konstituujące Oddział Wileński SEP. **Do formalnego powołania Wileńskiego Oddziału, jako dziesiątego w SEP, doszło na III Walnym Zgromadzeniu Członków SEP we Lwowie (14-15 maja 1931 r.)**. Już 17 maja 1931 r. odbyło się w lokalu Stowarzyszenia Techników pierwsze Walne Zebranie Członków Oddziału Wileńskiego SEP, który w momencie utworzenia liczył 21 członków indywidualnych i jednego zbiorowego – *Rozgłośnię Polskiego Radia SA* w Wilnie. Za siedzibę Oddziału obrano elektrownię miejską. Utworzenie Oddziału Wileńskiego, obejmującego ogromne tereny północno-wschodniej Polski wymagające stałej współpracy naukowej i technicznej, uznano za wydarzenie wyjątkowo ważne dla Stowarzyszenia Elektryków Polskich.

Podczas pierwszego Walnego Zebrania Oddziału wybrano na jego prezesa inż. Juliusza Glatmana, który aktywnie pełnił tę funkcję przez cały okres istnienia Oddziału SEP w Wilnie. Glatman to postać ciekawa i kontrowersyjna, o której wciąż niewiele wiadomo. Na pewno ukończył w 1911 r. politechnikę w Karlsruhe jako inżynier elektryk. W 1924 r. zastąpił Wiktora Niewodniczańskiego na stanowisku dyrektora elektrowni miejskiej w Wilnie, ogromnie zasłużony się dla jej rozwoju, a także dla całej elektroenergetyki Wileńszczyzny. To z jego inicjatywy elektrownia przeszła z prądu stałego na przemienny; w 1931 r. wydał *Sprawozdanie porównawcze pracy elektrowni miejskiej za lata 1927/28-1928/29 – 1929/30 i 1930/31 w Wilnie*.

W latach 1928-1929 wchodził w skład zespołu Polskiego Komitetu Energetycznego, który pod kierunkiem prof. Gabriela Sokolnickiego opracował projekt elektryfikacji Polski. Był mocno zaangażowany w tematykę elektryfikacji północno-wschodniej Polski, przedstawiając liczne referaty na ten temat na ogólnopolskich zjazdach elektrotechnicznych. Dla przykładu, w 1937 r. na Ogólnokrajowym Zjeździe Elektrowni we Lwowie wygłosił referat na temat elektryfikacji Litwy, Łotwy i Estonii.

Rys. 6.
Juliusz Glatman
Źródło: Kazimierz
Szytejko, *XXXV-lecie
Elektrowni Miejskiej
w Wilnie 1903-1938*,
Wilno 1938

Charakterystyka działalności Oddziału Wileńskiego SEP

Podstawową formą działalności Wileńskiego Oddziału SEP było organizowanie wycieczek, odczytów technicznych, ewidencjonowanie składek, współdziałanie z centralą SEP w dziedzinie przepisów, udzielanie koncesji na roboty elektrotechniczne oraz popieranie imprez mających na celu pogłębienie wiedzy z zakresu elektrotechniki.

Inauguracyjny odczyt miał miejsce 24 kwietnia 1931 r., a więc jeszcze przed formalnym zawiązaniem Oddziału, i odbył się z inicjatywy Organizacji Gospodarki Światłowej. Przeciętnie organizowano kilka odczytów w roku; poniżej podano przykładowe tytuły wygłaszanych referatów.

- *O skrzyżowaniu linii wysokiego napięcia* (Michał Gordon), rok 1932
- *Streszczenie odczytu prof. Podoskiego ze zjazdu komunikacyjnego w Hadze* (Massalski), rok 1932
- *Systemy kradzieży prądu elektrycznego spotykane w Wilnie* (Białkowski), rok 1934
- *Zastosowanie najnowszych przyrządów pomiarowych w kotłowni* (Glatman), rok 1934
- *Oscylograf katodowy, jego budowa i zastosowanie* (Daum), rok 1934.

Niektóre z odczytów organizowanych przez Oddział były przeznaczone dla szerszej publiczności; miały one na celu popularyzację elektryki.

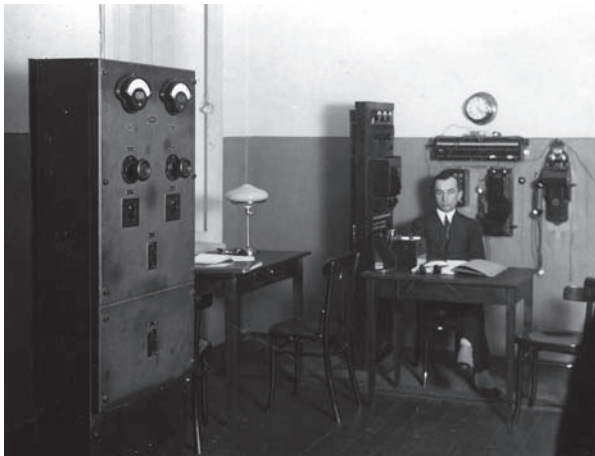
Liczne były też zebrania dyskusyjne, na których zajmowano się projektami elektryfikacji północno-wschodniej Polski, a zwłaszcza Wileńszczyzny. Rozprawiano o rozpoczętej budowie hydroelektrowni w Turniskach, o opłacalności budowy

okręgowej sieci wileńskiej i planowanej hydroelektrowni w podwileńskich Szytanach. Dyskutowano także nad działalnością SEP. Oddział Wileński był inicjatorem ogólnopolskiej akcji mającej na celu wzbogacenie zeszytów „Przeglądu Elektrotechnicznego” urzędowymi ogłoszeniami dotyczącymi elektryki z „Monitora Polskiego”, a także załączania biuletynów do tego pisma, m.in. Związku Elektrowni Polskich oraz Polskiego Komitetu Energetycznego. Akcją Oddziału Wileńskiego SEP poparta większość pozostałych oddziałów, dzięki czemu zakończyła się ona sukcesem. Drugą sprawą związaną z funkcjonowaniem SEP, którą zajął się Oddział, była kwestia składek członkowskich, które dla wielu członków Wileńskiego Oddziału były zbyt wysokie, ubiegano się więc o ich obniżenie. Wynika stąd, że warunki pracy w północno-wschodniej Polsce były przed wojną znacznie trudniejsze niż w pozostałych częściach kraju.

Co roku organizowano również kilka wycieczek, dla przykładu w 1932 r. odbyły się trzy – do Elektrowni Miejskiej, Radiostacji Miejskiej i Bazyliki. W 1936 r. oglądano nowo zakupioną dla Rzeźni Miejskiej aparaturę do uboju bydła i nowy turbozespół „ASEA” dla elektrowni.

Podjęmowano także akcje związane z kształceniem, m.in. w 1932 r. Oddział współdziałał z Towarzystwem Kursów Technicznych i Okręgowym Urzędem Miar w Wilnie w zakresie programów oraz przy wyborze prelegentów i organizowaniu kursów reperacji i konserwacji liczników elektrycznych.

W ostatnich latach przed wybuchem wojny, wraz z powrotem koniunktury po wielkim kryzysie ekonomicznym, działalność Oddziału stała się mało intensywna. Przyczyną tego stanu rzeczy było głównie zajęcie się przez członków Oddziału pracą zawodową, czy to przy rozbudowie Elektrowni Miejskiej i Radiostacji Polskiego Radia, kablowaniu sieci telefonicznej, czy to przy rozbudowie laboratorium i reorganizacji Państwowej Szkoły Technicznej w Wilnie.

Rys. 7. Rozgłośnia Polskiego Radia w Wilnie, fragment amplifikatorni, przy stole siedzi kierownik techniczny radiostacji
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Liczba członków Oddziału w czasie jego istnienia oscylowała wokół dwudziestu, w 1932 r. spadła (z pewnością z powodu kryzysu ekonomicznego) do 19, już jednak w następnym roku wzrosła do 25, potem jednak nieznacznie spadała. W 1939 r. Oddział liczył 22 członków indywidualnych i jednego zbiorowego.

W 1931 r. pierwszy Zarząd Oddziału stanowili: Juliusz Glatman – prezes, Witold Kolankowski – wiceprezes, Maksym Uciechowski – wiceprezes, Piotr Ciechanowicz – sekretarz, członkowie: Jan Szafnagel, Kazimierz Łaskiewicz, Michał Gordon. W Komisji Rewizyjnej byli: Leon Plisowski, Borys Brinkier i Antoni Nekanda-Trepka.

Zarząd Oddziału w 1939 r. tworzyli: Juliusz Glatman – prezes, Olgierd Druhowino i Jerzy Krużołka. Korespondentem Biura Znak SEP z Oddziału Wileńskiego był Konrad Frank, a w Komisji Rewizyjnej byli: Mieczysław Galski, Jeremi Łukaszewicz i Antoni Nekanda-Trepka.

Spis członków Oddziału z 1936 r., w większości mieszkańców Wilna, prezentował się następująco:

1. Białkowski Karol, inż., Krakowska 51 m. 6, kierownik działu liczników Elektrowni Miejskiej, Derewnicka 2.
2. Brinkier Borys, inż., Zygmuntowska 28, kierownik oddziału P.Z. „Philips” S.A., Jagiellońska 11.
3. Brudzewski Mieczysław, inż., Mickiewicza 22 m. 11.
4. Ciechanowicz Piotr, Antokolska 8 m. 1, wykładowca na wydziale elektrycznym Państwowej Szkoły Technicznej, Holendernia 12.
5. Dąbrowski Tadeusz, inż., Piekietko 7, kierownik techniczny Rozgłośni Wileńskiej Polskiego Radia, Witoldowa 21 i Lipówka 43.
6. Frank Zygmunt, Zawłana 16 m. 56.
7. Galski Mieczysław, Jasna 43, zastępca kierownika technicznego Rozgłośni Wileńskiej Polskiego Radia, Witoldowa 21.
8. Glatman Juliusz, inż., Derewnicka 2 m. 1, dyrektor Elektrowni Miejskiej, Derewnicka 2.
9. Hercog Mojżesz, Wielka Pohulanka 19 m. 8, przedstawiciel firm elektrycznych.
10. Krużołek Jerzy, Mickiewicza 33.
11. Kudrewicz Konstanty, technolog, Wielka Pohulanka 19 m. 4, zawiadowca Elektrowni Kolejowej, Most Raduński.
12. Kuniski Izrael, Piłsudskiego 2 m. 19, kierownik sieci zewnętrznej Elektrowni Miejskiej, Derewnicka 2.
13. Łaskiewicz Kazimierz, Portowa 19 m. 2, wykładowca w Szkole Rzemieślniczej, Kopanica 5.
14. Łukaszewicz Jeremi, inż., Ś-to Jakubaska 12 m. 3, kierownik inwestycji Elektrowni Miejskiej, Derewnicka 2.
15. Mołozawy Mikołaj, Zawłana 16 m. 56.
16. Nekanda-Trepka Antoni, inż., Garbarska 5 m. 6, kierownik wydziału elektrycznego Państwowej Szkoły Technicznej, Holendernia 12.
17. Nieciejowski Eugeniusz, Jagiellońska 16 m. 7, wykładowca na wydziale elektrycznym Państwowej Szkoły Technicznej, Holendernia 12.
18. Plisowski Leon, Kolonia Kolejowa pod Wilnem, Kręta 8, Dyrekcja Okręgowa P.K.P., Słowackiego 14.
19. Szulc Cyryl, Mostwa 3-a m. 3, wykładowca na wydziale elektrycznym Państwowej Szkoły Technicznej, Holendernia 12.
20. Tomaszewicz Michał, Archaniełska 7 m. 2, technik działu prądów silnych Dyrekcji Okręgowej P.K.P., Słowackiego 14.
21. Uciechowski Maksym, Szopena 1 m. 10, właściciel biura technicznego.

Ponadto, w różnych okresach, członkami Oddziału byli również: Jan Drobiazgiewicz, Erazm Dziankowski, Ludwik Eydrygiewicz, Władysław Kirszbrown, Witold Kolankowski, Tadeusz Kurzoń, Władysław Kuszłejko, Roman Pikiel, Salomon Sole, Jan Szafnagel i Nikodem Ziemczonek.

VIII Walne Zgromadzenie SEP w Wilnie w 1936 roku

Najważniejszym wydarzeniem w działalności Oddziału Wileńskiego SEP było z pewnością zorganizowanie Walnego Zgromadzenia Członków SEP w dniach 30 maja – 2 czerwca 1936 r. Było to ogromne przedsięwzięcie, które wymagało ofiarnej pracy organizacyjnej wszystkich, wtedy zaledwie dwudziestu członków Oddziału. W wydarzeniu wzięło udział aż 520 osób, a jego program był nader bogaty, przygotowano w tym osobny program dla pań. Uczestnikom Zgromadzenia zaproponowano wycieczki techniczne na terenie Wilna: do Elektrowni Miejskiej, do Fabryki Radioodbiorników „Elektrit” i do Fabryki Futer „Furs”, a także wycieczki turystyczne do Trok, Werek i nad jezioro Narocz (wówczas największe w Polsce, obecnie na terenie Białorusi).

Obrazy odbywały się w budynkach Uniwersytetu Stefana Batorego i były podzielone na plenarne i sekcyjne. Odbyło się pięć sekcji: naukowa, elektryfikacyjna, przemysłowa, trakcyjna i telekomunikacyjna.

Wygłoszono łącznie 45 referatów, w tym m.in.:

- *Warunki zastąpienia długiej linii elektrycznej sztucznym układem* – Leon Staniewicz,
- *Linie dalekosiężne prądu zmiennego* – Paweł Nowacki,
- *Ochrona urządzeń elektrycznych od przepięć* – Stanisław Szpor,
- *O pomiarach prądu emisyjnego metodą chwilowych obciążeń katody* – Janusz Groszkowski i Stanisław Ryżko,
- *Zasoby energetyczne Wileńszczyzny* – Juliusz Glatman.

W trakcie trwania Zgromadzenia na terenie Uniwersytetu miała miejsce wystawa krajowego przemysłu elektrotechnicznego, na której swoje wyroby prezentowało wiele polskich przedsiębiorstw, których przedstawiciele wygłosili referaty w osobnej części Zgromadzenia nazwanej „Postępy Polskiego Przemysłu Elektrotechnicznego”. Reprezentowane były takie przedsiębiorstwa, jak np.: *Fabryka Aparatów Elektrycznych K. Szpotański i S-ka S.A.* (7 referatów), *Tow. Elektr. „Kontakt”, Lwów* (3 referaty), *Zakłady Elektromechaniczne Rohn-Zieliński Sp. Akc. Licen-*

cja Brown Boveri, Fabryka w Żychlinie (3 referaty), *Fabryka Aparatów Elektrycznych S. Kleiman i synowie* (2 referaty), *Zakłady pomocy naukowych inż. Edmunda Romera we Lwowie* (1 referat), *Fabryka B-cia Borkowsky S.A.* (2 referaty).

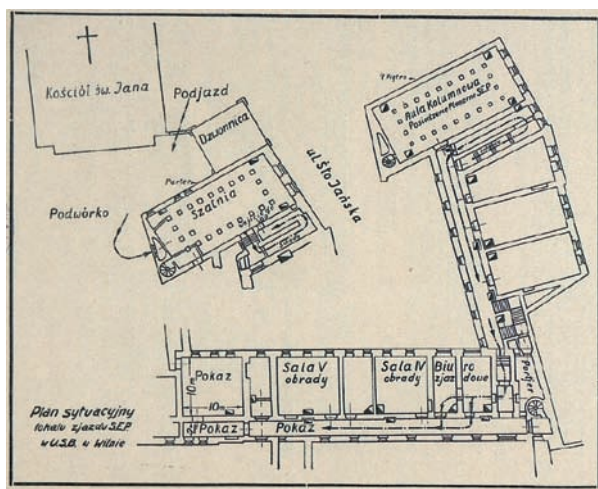
Intensywnie pracowano nad rozwojem SEP. W czasie tego Zgromadzenia: uchwalono osiem nowych norm i przepisów, powołano nowe jednostki organizacyjne w SEP (Oddział Lubelski, Grupę Przemysłową, Sekcję Szkolnictwa Elektrotechnicznego oraz Biuro Oświetleniowe). Wybrano wtedy na funkcję prezesa SEP Janusza Groszkowskiego.

Działalność wileńskich elektryków w czasie II wojny światowej

Los Wileńszczyzny po wybuchu II wojny światowej był wyjątkowo skomplikowany. Wilno zostało zajęte przez Sowietów 19 września 1939 r., by zostać przekazane wraz z okręgiem Republiki Litwy 26 października tego roku. Jednak nie na długo, bo już w 1940 r., 15 czerwca, wraz z całą Litwą zostało wcielone do Związku Sowieckiego. I znów, po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w 1941 r. zmieniło przynależność po zajęciu miasta przez Wehrmacht. W 1944 r. wróciło do ZSRS.

W 1940 r., po powtórny zajęciu Wilna przez Armię Czerwoną, prezes Oddziału Juliusz Glatman, który miał mieć niemieckie pochodzenie, wyjechał do Niemiec, gdzie zajmował się elektryfikacją frontu wschodniego, by powrócić w 1941 r. lub 1942 r. w mundurze oficera Wehrmachtu. W czasopiśmie „Niepodległość” – organie Samodzielnego Okręgu Wileńskiego AK z grudnia 1942 r. - został ogłoszony wyrok, wydany przez Sąd Specjalny RP, skazujący Glatmana za zdradę Polski poprzez wstąpienie do wojska niemieckiego, na śmierć i utratę praw publicznych. Wyrok prawdopodobnie wykonano.

Pozostała grupa miejscowych polskich elektryków prowadziła konspiracyjnie prace nad zagadnieniem elektryfikacji miasta i okolicy, skoncentrowane wokół budowy hydroelektrowni na Wilii. Byli to inżynierowie: Łukaszewicz, Szukszta, Lisowski, Stropkiewicz, Mężyński, Rukszto i inni.

Rys. 8. Plan sytuacyjny VIII Walnego Zgromadzenia Członków SEP w Wilnie
Źródło: Program Zgromadzenia

II. ROZKŁAD CZASU	
Sobota 30 maja.	
9 ⁰⁰	Nabożeństwo w Ostrzej Bramie odprawione przez O. O. Karłowicza.
10 ⁰⁰	Otwarcie VIII Walnego Zgromadzenia Stowarzyszenia Elektryków Polskich w Sali Miejskiej (ul. Ostrobramska 5).
PROGRAM OTWARCIA	
1.	Zaproszenie przez Prezesa S. E. P. i wybór dwóch asesorów Walnego Zgromadzenia.
2.	Przemówienie powitalne Prezesa Stowarzyszenia Elektryków Polskich inż. Alfonsa Kühna.
3.	Przemówienia powitalne przedstawicieli władz.
4.	Referat Prezesa S. E. P. inż. Alfonsa Kühna na temat braku organizacyjnego jako przyczyny słabego rozwoju elektryfikacji Polski.
5.	Referat Prezesa Oddziału Wileńskiego S. E. P. inż. Juliusza Glatmana: „Zasoby energetyczne Wileńszczyzny”.
6.	Referat prof. Dr. Mieczysława Limanowskiego w Wilnie.
7.	Zwołanie przez Prezydium Walnego Zgromadzenia wieńca na urnie z sercem Marszałka Józefa Piłsudskiego na cmentarzu na Rossie.
8.	Zwiedzanie polarni elektrotechnicznej w Uniwersytecie Stefana Batorego.
12 ⁰⁰ -14 ⁰⁰	Przerwa obiadowa.

Rys. 9. Program otwarcia VIII Walnego Zgromadzenia Członków SEP w Wilnie
Źródło: Program Zgromadzenia

Niedługo po powrocie w 1944 r. władzy sowieckiej na Wileńszczyznę rozpoczęły się wysiedlenia Polaków, które zamknęły historię polskiej elektryki na tych terenach.

Na podstawie zgromadzonych materiałów o historii Oddziału Wileńskiego SEP został opracowany w Pracowni Historycznej SEP referat, wygłoszony przez Piotra Rataja w dniu 14 października 2019 r. na Sympozjum „Rozwój elektryki w Wilnie i działalności Stowarzyszenia Elektryków Polskich”, zorganizowanym podczas uroczystości 100-lecia SEP w Wilnie.

PIŚMIENNICTWO

- [1] VIII-me Walne Zgromadzenie Stowarzyszenia Elektryków Polskich w Wilnie 30, 31 maja, 1, 2 czerwca 1936 roku: Program, Wilno 1936.
- [2] Bielski Marek, *Wilno Niewodniczańskich*, Strona internetowa eNOT.pl
<http://przeglad-techniczny.pl/artykuly?id=846>.
- [3] *Informator o władzach i organach Stow. Elektr. Polskich w r. 1936/37 oraz spisy członków indywidualnych i zbiorowych*, Wilno 1936.
- [4] *Karta uczestnictwa oraz program XXI zjazdu członków Związku Elektrowni Polskich Wilno, dnia 30-31 maja 1930 r.*, Wilno 1930.
- [5] *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, red. Edward Szturm de Sztrem, Warszawa 1939.

- [6] Minorski Sergiusz, *Elektrycy polscy w ZSRR w latach 1939-1944* [w:] *Historia Stowarzyszenia Elektryków Polskich 1919-1959*, red. Jan Płaskowski, Warszawa 1959.
- [7] Pieślak W., *Szkoła zawodowa kształcąca Stowarzyszenia Techników Polskich w Wilnie*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1931, nr 8, s. 250-251.
- [8] Pilzys Stanisław, *Początki polskiej elektroenergetyki na przykładzie elektrowni w Wilnie oraz Białymstoku*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2016, nr 2 (6), s. 20-33.
- [9] Piłatowicz Józef, *Ruch stowarzyszeniowy inżynierów i techników polskich do 1939 r.*, t. II: *Słownik polskich stowarzyszeń technicznych i naukowo-technicznych do 1939 r.*, Warszawa 2005, s. 303-305.
- [10] *Przebieg Walnego Zgromadzenia Członków Związku Elektrowni Polskich w Wilnie*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1930, nr 13, s. 337-339.
- [11] Sprawozdania roczne i inne Oddziału Wileńskiego z „Przeglądu Elektrotechnicznego” z lat 1931-1939.
- [12] Szytejkó Kazimierz, *XXXV-lecie Elektrowni Miejskiej w Wilnie 1903-1938*, Wilno 1938.
- [13] Żurawski Jacek, *Prasa konspiracyjna w Wilnie i okręgu Wileńskim w latach 1939-1945: Okres czerwiec 1941 – czerwiec 1945*, „Niepodległość i Pamięć” 2012, nr 1-4 (37-40), s. 114.

Rozwiń swój biznes z pomocą energoelektronika.pl

Seminaria techniczne dla Służb Utrzymania Ruchu

Reklama - dopasuj ofertę do swoich potrzeb

Szkolenia techniczne Programowanie sterowników PLC Simatic Eksploatacja urządzeń w strefach EX

Sprawdź ofertę

☎ 22 70 35 290

☎ 725 725 447

✉ marketing@energoelektronika.pl